

**УВОЂЕЊЕ ДЕЦЕ
ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА
У ОСНОВЕ ПИСМЕНОСТИ**

Наставник: М. Маљковић

Концепт писмености у данашњим условима подразумева овладавање сетом аутономних вештина у писменом и усменом изражавању, функционалним у различитим ситуацијама и које се изражавају језичким операцијама. Наведеним захтевима квалитети индивидуалне писмености добијају на значају. Зато се и у свету и код нас све већа пажња посвећује подстицању и мотивацији увођења деце у свет писмености већ у предшколском узрасту, као значајним покретачима сазнања, али и општег интелектуалног развоја.

Као што је познато, дете у говорну праксу улази **слушајући**. Уз помоћ одраслог саговорника стиче прва сазнања како да користи говор као најсавршеније средство споразумевања међу људима. Слушајући говор одраслих, дете се укључује у комуникацију са одраслим, прво невербалним средствима изражавања, а потом превођењем невербалних искустава у вербална. У основи, без слушања нема говорне комуникације, па се слушање указује не само као прва, него и као трајна говорна активност.

Овладавање вештином правилног, течног и тачног **говорења** да би се исказале властите мисли и осећања јесте један од примарних задатака успешне комуникације. Говорење се темељи на урођеној способности човека која му омогућава улазак у свет говорне праксе.

Говорење, у свом ширем значењу поистовећује се са појмом писмености, односно степеном познавања норми стандардног језика, али и умећа његове примене у пракси у складу са говорном ситуацијом. За разлику од природне способности говора, која је човеку рођењем дата, вештина говорења се стиче вежбом, искуством и систематским трудом.

Битан елеменат је и **читање**. То је комплексна радња која укључује перцепцију и мисао. Читање се састоји од два повезана процеса: препознавања речи и разумевања. Препознавање речи се односи на процес схватања да се писани симболи подударају са гласовима одређеног језика. Разумевање се односи на разумевање речи, реченица и повезаности текста. Да би разумела писани текст, деца користе стечено знање, речник, граматику и лично искуство. Коришћење разних врста текстова (прича, новинских чланака, информација, књижевних текстова) унапређује различите сврхе и форме читања. Посебно је значајно градити везе између читања и живота детета. Општим унапређивањем способности читања треба код деце развијати љубав ка читању зато што оно није битно само у образовном плану већ представља једну од темељних функционалних способности сваког појединца.

Следећи битан елеменат је **писање**. Оно се састоји у овладавању симболичног система (слова) који представља говор. Лишен нејезичких допунских средстава изражавања, писани говор применом језичких средстава треба да омогући разумевање написаног као и поновно враћање на написано. Због тога је овладавање способношћу писања постало битно средство и у процесу мишљења, јер писани облик изражавања захтева свесно оперисање језичким категоријама, као снажним оруђем за прецизирање мисли.

Исто тако, у овладавању вештине доброг писања значајни су, како подстицајни узорци, тако и охрабрења упућена деци. Као и у другим областима, велики писци су имали не само свој таленат и вештину, него и јаку мотивацију, подршку родитеља, надахнуте васпитаче, подстицајна искуства, и друго.

Предвештине за читање и писање

Развој говорног и писаног језика је од велике важности за развој детета и савремени теоретичари се слажу да дете треба да расте у стимулативној средини у којој се користе разноврсне, правилно и јасно изговорене речи, док се писање и читање често остављају за школски период. Васпитачи велику пажњу поклањају развоју језика истичући да се говорни и писани језик развијају кроз међусобно повезане фазе у оквиру сложеног процеса који се заснива на дететовој природној потреби да усаврши ове основне начине комуникације са другим људским бићима. Ако дете одраста у подстицајној средини у којој се систематски примењује индиректна припрема за развој језика, оно ће научити да правилно и течно говори, стекне богат речник и пише и чита са лакоћом и радошћу до 6. године живота. Да би помогли детету у испољавању ове природне склоности, неопходно је да васпитачи подстичу развој предвештина кроз године рада са разноврсним материјалом и активностима којима се дете индиректно припрема за писменост много пре него што је у стању да пише или чита.

Анализа степена развоја предчиталачких вештина подразумева да дете:

- може да растави познате речи на гласове;
- познаје и именује којим гласом почиње и којим гласом завршава реч;
- зна да именује речи на задати глас;
- зна да препозна да ли је задати глас на почетку, на средини или на крају речи;
- зна да растави једноставне речи на гласове;
- од појединих гласова зна да саставити једноставну реч;
- препознаје симболе, слова и бројке.

Општа стратегија рада на развоју предчиталачких вештина предшколског детета усмерена је ка :

- подстицању дечјег интересовања за читање и писање (кроз контакт са делима књижевности);
- упознавању функције писаног говора (читање, прављење зидних новина, порука, плаката, честитки, писама....)

193

- упознавању смера писања лево-десно (листање и прелиставање књига и часописа, праћење текста док се чита, писање графичких симбола у свесци одређеним редом, с лева на десно...);
- разумевању термина глас, слово, реч, реченица... (аудитивна и визуелна дискриминација фонолошке структуре речи - разлагање речи на гласове, реченице на речи...).

Предвештине за писање

Главну улогу у томе има фина моторика, чији развој треба подстицати током читавог детињства, односно пре него што дете покаже интересовање за саму оловку. Када се говори о моторичким вештинама, треба разликовати **крупну и фину моторику**. Крупна моторика је способност продуковања покрета руку, ногу или тела са одређеном контролом. Игре на отвореном, игре лоптом, скакање, плесање, пливање или трчање су активности које подстичу развој крупне моторике код деце. Оне такође подстичу развој координације, равнотеже и истовремено помажу детету да развије добру перцепцију свог тела у простору.

Фина моторика је способност да се праве прецизни ситни покрети руком уз задржавање добре координације између прстију и ока. Она се развија са узрастом - од почетних неспретних покушаја детета да самостално користи кашику, до много сложенијих покрета, који са временом и дечјим одрастањем постају прецизнији, све до момента када дете може да узме оловку и да је контролише, тако да успева да напише слова између две линије!

Почевши од друге године, васпитачи могу фину моторику развијати код деце организовањем бројних активности, као што су:

- о рад са тестом за моделовање или пластелином,
- о низање куглица, перлица, дугмади...,
- о провлачење пертли кроз отворе,
- о закопчавање-откопчавање дугмади,
- о сакупљање ситних предмета или исцепканих папирића, цртање, бојење, сецкање, лепљење,
- о облачење малих лутака,
- о грађење конструкторима,
- о оригами, и др.

Овакве активности треба да буду део свакодневне игре у вртићу јер доприносе јачању мишића шаке, њене спретности, развијању координације око-рука, развоју опажања и концентрације што је предуслов савладавању вештине писања. У години пред полазак у школу може се почети са систематичним вежбама припреме за писање.

У припреми за писање треба пратити следећи развојни редослед:

- Развој палмарног лука шаке, што подразумева да дете развије способност стварања конкавне (удубљене) површине на длану;
- Развој екстензије зглоба шаке који подржава веште покрете прстију;
- Развој свести о «вештој страни руке»; то значи да ће дете активности које захтевају вештину оријентисати према палцу, кажипрсту и средњем прсту. Ова три прста су «вешти прсти»;
- Развој отвореног простора између палца и кажипрста када се изводе веште активности. Тај простор би требало да буде кружног облика;
- Развој покрета унутрашњих мишића прстију. Ови покрети најбоље се виде када је унутрашња страна подлактице стабилизована на столу, а врхови «вештих прстију» су спојени и праве мале покрете као при писању или провлачењу игле.

Дете пред полазак у школу треба да има развијене следеће графомоторичке вештине:

- добру координацију покрета и успостављену латерализацију (лева или десна рука примарна);
- флексибилност шаке и прстију, правилно држи оловку, линија му је јасна, адекватног притиска;
- да по узорку зна повлачити линије од црте до црте, од тачке до тачке, равне, кружне и таласасте линије;
- да зна да прецрта геометријске облике: троугао, квадрат, ромб;
- да зна написати своје име великим штампаним словима;
- да је усвојило писање у смеру лево-десно.

Неопходно је да васпитач током свакодневног рада:

- подстиче децу да причају и слушају,
- да **он казује а што ређе чита** приче наглас,
- да их уводи у руковање књигом (како се држи, листа, колико треба да је удаљена од очију, како се чува, да схвате да књига има корице, свој почетак и крај, своје стране, да се стране читају од врха до дна, да се листају једна по једна како би се могла пратити прича,...),
- подстиче их у идентификацији звукова приликом говора,
- инсистира на жврљању и цртању,
- тражи да повезују звук са знаком одређеног слова,
- да предвиђају шта долази следеће у причама и песмама,
- захтева писање појединих линија и цртање различитих облика,
- прича о прочитаним књигама и од њих тражи да му причају о томе шта им родитељи читају, охрабрујући их на тај начин да говоре,
- прича им и показује књиге које сам чита,
- организује одлазак у библиотеку приликом кога би им се омогућило да одаберу књигу коју би волели да им васпитач прочита,
- сачини собну библиотеку и дозволи деци да слободно узимају, листају и „читају „књиге,
- да деци, која пожелеле да прочитају нешто својим другарима, дозволи, зато што читање треба да буде нешто на шта је дете поносно.

Неопходно је истаћи да рад васпитача мора подразумевати подједнако распоређене активности за вежбе читања и писања, зато што су ове активности тесно повезане. Без обзира, коју вежбу релизује дете (за читање или писање), треба га похвалити за његове напоре! У ствари, ако пажљиво анализирамо дечије активности схватићемо да је оно сваком вежбом начинило огроман корак ка усвајању правописа и да је предузео све да буде добар писац.

